

ЈЕДАН ЛАТИНСКИ НАТПИС ИЗ СКУПА

Надгродна стела од белог мермера, одбијена горе, делимично лево и доле целом ширином испод натписа, а на предњој страни излизана и олупана, особито у делу где се налазио рељеф. Димензије: вис. 145, шир. 63, дебљ. 27 цм.

Стела је пронађена случајно 1947 године у селу Злокућанима, код Скопља. Ближе околности налаза, као и тачно место, нису познати. Сад се налази у лапидаријуму Археолошког музеја у Скопљу (Инв. бр. 165).

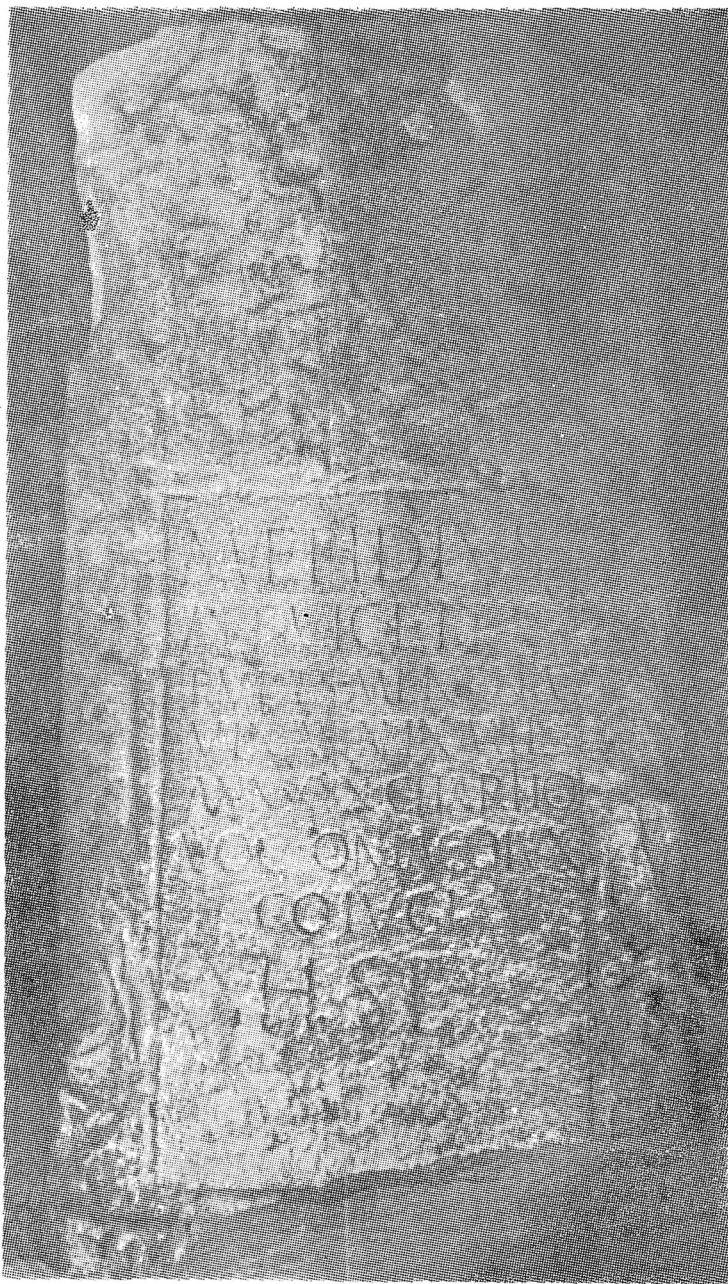
Због велике оштећености споменика у горњем делу, није могуће да се са сигурношћу каже како се завршавао. Ипак изгледа да се изнад натписа налазила засведена едикула са слободним фронтоном. И покрај тога што је рељеф на целој површини много оштећен, на основу неких сачуваних детаља (на пр. ногу клине) може поуздано да се закључи да је била представљена т. зв. соена funebris и то сложеног типа¹. Једноставно профилисано натписно поље било је уоквирено лозом, која се, изгледа, извирући из једног суда испод натписа, састајала на његовом горњем оквиру.

Натпис се састоји из осам редова доста правилних, некад дубоко урезаних слова, која су, почев од трећег па до петог реда закључно ситнија, збијенија и мање пажљиво уклесана, тако да у првим двама редовима, као и у последњем, износе око 5, а у осталим 3 см. Он гласи²:

1. M'(anius) Epidius
M'. f(ilius) Vicetia
Pude<n>s Menenia (tribu)
vix (it) ann(is) LX, mil (itavit)

¹ Горе лево у позадини изгледа да се назире контуре коњске главе, а пред клином једне мале човечје фигуре.

² Наместо абривијатуре за преномен Manius због лакшег штампања, као што је то уосталом уобичајено, употребили смо М с апострофом. (cf R. Cagnat, Cours d'Épi-graphie latine, str. 40).

Надгробни споменик М. Епидија Пуденса

5. ann(is) XXX. Char(i)tio
 Voc[*c?*]onia co<n>iux
 co<n>iugi.
 H(ic) s(itus) e(st).

У односу на облик појединих слова треба да се напомене следеће: Крајње хасте консонанта М постављене су косо, а угао који затварају средње допире до линије; све три хоризонталне хасте вокала Е исте су дужине; попречна хаста вокала А у свим случајима где је очуван, или је потпуно излизана или је уопште није ни било, а код L, особито где означава број, положена је косо, нешто испод линије; попречна линија консонанта Н у петом реду једва се назире.

Интерпункција има облик малог удубљеног троугаоника. Забе-лежава се после свију абривијатура, па и после првобитно уклесаног М у првом и другом реду, о чему ће ниже бити речи. Налази се такођер и после броја XXX. Међутим, имамо је и тамо где је никако не бисмо очекивали, на пр. после Pudes, после броја L, као и, можда, у средини речи Voconia, између С и О, због чега се добива утисак да се ради о двама речима, тим више што је и размак међу споменутиим словима већи него иначе³. Ипак, имајући у виду да је на неким местима њен прво-битни облик услед оштећености нешто измењен, а да натписно поље покрај других показује и оштећења у виду малих рупица, могло би се само са извесном резервом рећи да је баш она у питању. Што се тиче размака међу словима С и О он би се могао објаснити и тако да је клесар најпре био урезао име са геминатом, а затим приликом исправ-љања текста једно С израдирао.

Натпис садржи само једну лигатуру — у трећем реду (ni). У почетку првог реда се не ради о обичној лигатури, него о абривијатури за преномен Manius⁴. Чињеница да је коса хаста урезана преко интер-пункције која се примећује поред консонанта М, указује на то да је она додата накнадно. Исти случај је и у почетку другог реда, где је фили-јација била најпре означена само скраћеницом за преномен Marcus.

Из свега што је изложено произлази да каменорезац локалне ра-дионице Скупа, у којој је била израђена ова стела, није уопште ни знао да постоји некоја разлика између абривијатура преномена Marcus и Manius, и да је тек по завршавању натписа, поступајући према примедбама некога тко је боље од њега познавао класични латински језик, накнадно извршио све могуће исправке.

У погледу на чистоћу језика натпис показује извесно отступање од класичног латинитета. Он садржи једну појаву својствену вулгарном латинском језику, која се среће у натписима готово свију провинција

³ Није вероватно да би требало читати: Voc(onia) Onia, тим више што име Onia, колико нам је познато, није епиграфски документовано.

⁴ R. Cagnat, op. cit. 40. О Manius види Schulze, LE, 431, 437.

Царства. У питању је испадање налаза N пред консонантима — у овом случају пред S у трећем реду, и у шестом и седмом пред консонантским I⁵.

Натпис је војнички, но приватног карактера, јер га је подигла Charitio Voconia своме мужу Манију Епидију Пудесу, који је пуних тридесет година провео на војној дужности⁶. За њега може са сигурношћу да се рече да је био прави Римљанин, а не само римски грађанин. Био је родом из италског града Вицетије (Vicetia)⁷, који је био регистриран у трибу Мененију⁸. Из Северне Италије, која је у I веку н. ере представљала важну регрутацију област, а у II веку снабдевала легије нижим командним кадром, потичу и ветерани VII легије M. Petronius Severus⁹ и T. Abudius Priscus¹⁰, као и ветеран V македонске легије L. Apuleius Valens чији су надгробни споменици раније били откривени такођер на територији колоније Scupi¹¹.

Де-дикант сп-оменика, Charitio Voconia, жена Манија Епидија, носи такођер римско гентилно име које, заједно са грчким когноменом указује на њено перегрино порекло. Нити један од споменутих гентилних имена до сада није забележен у натписима Скупа¹².

Пре него завршимо, напоменућемо, да у односу на редослед пода-така, који Манија Епидија карактеришу као пуноправног римског грађанина, постоји извесно отступање од општег правила, наиме: име трибе и родног града изменили су своја места. Осим тога пада у очи да је у претпоследњој реченици, где се прешло на дативну конструкцију, испуштен предикат, као и то, да је закључна формула постављена сувише далеко од почетка епитафа, тако да се изгубила органска веза са именом дедиканда.

Натпис је подигнут у другој половини I в. н. ере.

⁵ H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, Bucaresti 1960, 110, 111. — П. Скок, Појаве вулгарно-латинског језика на натписима провинције Далмације, Загреб 1915, стр. 48 прим. 2.

⁶ Voconius је познато римско гентиле, које је припадало једној породици плебејског порекла (RE IX A—I, 694. Up. и Schulze Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, Berlin 1904, 250, 432. У натписима Илирика веома редак (в. CIL III Indices). Up. Cichorius, *Cohors*, RE IV—I (1900) 231 ss. — О женским именима Charite, Harition, Harito види F. Bechtel, *Die historischen Personennamen des Griechischen* (1917) s. v. i F. Preisigke, *Namenbuch* (1922). Женски когномен Charitio наводи се у CIL II 6188; VI 15804, 34368; XI 6408.; Charto у CIL VI 13048. За овај податак топло се захваљујем др. J. Šašelu који је и предложио наведено име.

⁷ Име града овако гласи и код Плинија, III 19/130. Налазио се у Regio VIII.

⁸ О триби в. W. Kubitschek, *Imperium Romanum tributim descriptum*, Wien 1889, 271.

⁹ Н. Вулић, *Споменик 71, 534 (Бардовци): . . . Veturia Placentia. . .*

¹⁰ Непубликован (окол. Скопља): . . . Velina. . . Aquileia. . .

¹¹ Б. Јосифовска, *Зборник на Арх. музеј — Скопје, I, 1956, 78 ss: (Влае): . . . Scaptia. . . Veua. . .*

¹² Гентиле Epidius у натписима Илирика доста редак (уп. CIL III Indices), док је у натписима Рима доста чест (уп. CIL VI Indices — преко 50 примера).

Borka Dragojević—Josifovska

Résumé

En 1947 on a découvert par hasard dans le village de Zlokućani (à l'Ouest de Skopje), sur le territoire de *Scupi*, la stèle funéraire dont il est question ici. A la partie supérieure, où a été représenté un relief du banquet funèbre, la stèle est très usée. Actuellement elle se trouve au Musée archéologique à Skopje (inv. 165). — L'épithaphe est consacrée à *Manius Epidius Pudes* par les soins de sa femme *Charitio Voconia*. Le décédé a été le citoyen romain, originaire de *Vicetia*, la ville italique, qui était enregistrée dans la tribu *Menenia*. Il a accompli trente ans de service militaire.

I siècle de n. ère (deuxième moitié).